

УДК 332

Мордань Є.Ю.*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Сумського державного університету***Білець А.С.***студентка
Сумського державного університету***Сердюк К.В.***студентка
Сумського державного університету*

ІНВЕСТИЦІЇ В ТУРИСТИЧНУ СФЕРУ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

INVESTMENTS IN THE TOURIST SECTOR OF UKRAINE: MODERN CONDITION, PROBLEMS AND PROSPECTS

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто роль та значення інвестицій для розвитку туристичної галузі в Україні. Здійснено аналіз сучасного стану інвестиційної діяльності в туристичній сфері через дослідження обсягу здійснених капіталовкладень у неї в розрізі різних напрямів діяльності, а також через аналіз туристичних потоків. Вивчено інвестиційний клімат у країні та запропоновано можливі шляхи його поліпшення. Проаналізовано потенційні можливості, переваги та недоліки від інвестування в туризм.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, туристична сфера, туризм.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены роль и значение инвестиций для развития туристической отрасли в Украине. Осуществлен анализ современного состояния инвестиционной деятельности в туристической сфере через исследование объема осуществленных капиталовложений в нее в разрезе различных направлений деятельности, а также через анализ туристических потоков. Изучен инвестиционный климат в стране и предложены возможные пути его улучшения. Проанализированы потенциальные возможности, преимущества и недостатки инвестирования в туризм.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, туристическая сфера, туризм.

ANNOTATION

The article discusses the role and importance of investments for development of tourism industry in Ukraine. Current state of investment activities in the tourism sector was analyzed through the study of the amount of investment in the context of various activities, as well as through the analysis of tourist flows. Investment climate in the country has been studied and possible ways of its improvement were considered. The potential advantages and disadvantages of investing in tourism were analyzed.

Keywords: investment, investment climate, investment attractiveness, tourism sector, tourism.

Постановка проблеми. Україна належить до країн, які володіють величезним потенціалом для залучення інвестицій. Оскільки вона багата природними ресурсами та має сприятливий клімат, то перспективною галуззю для інвестування стає туристичний сектор. Нині туризм входить до повсякденного життя більшої частини населення, до того ж він займає головне місце серед провідних галузей світової економіки. Ця галузь має чимало економічних

переваг для країни: стимулює розвиток інфраструктури (готелі, ресторани та ін.), забезпечує зростання доходів та підвищення рівня добробуту населення і т. д. Левова частка від туристичної сфери припадає на збільшення дохідної частини бюджету країни за рахунок податків. Окрім того, туризм має широкі можливості для залучення різного роду інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Варто зазначити, що в останні роки питанням інвестиційної діяльності займалися як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці, серед яких варто виокремити праці І.О. Бланка, Л.М. Борщ [3], С. Захарчука [5], Ю.О. Коваленка [6] Т.В. Майорової, А.А. Пересади, Д.М. Черваньова та багатьох інших. Також багато інформації представлено на сайтах Всесвітнього економічного форуму [1], Всесвітньої туристичної організації [2] та Державного комітету статистики України [4]. Втім, незважаючи на підвищений науковий інтерес до теорії та практики туристичної галузі, капітальних інвестицій у цю сферу, низка питань потребує подальшого дослідження. Зокрема, нерозкритими залишаються питання інвестиційної привабливості цієї галузі в Україні та перспективи залучення інвестицій, що становить безумовний науковий інтерес та визначає актуальність статті.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану інвестиційної діяльності в туристичній галузі України, виокремленні наявних проблем та перспектив розвитку туризму, а також вивченні інвестиційного клімату в країні та шляхів його поліпшення для активізації інвестиційних процесів у туристичній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для більшості країн світу туризм – це одна з найбільш пріоритетних галузей економіки, оскільки дохід від туристичної сфери становить майже 50%. Наприклад, у таких країнах, як Франція, Іспанія, Італія, Малайзія, Таїланд, США, Кіпр та Єгипет туризм входить до першої

трійки провідних галузей держави. У цих та низці інших країн він розвивається швидкими темпами і відіграє важливу роль у розвитку економіки, оскільки створює нові робочі місця, забезпечує зростання рівня життя населення, розвиває виробничу інфраструктуру та збільшує валютні надходження у разі здійснення іноземних інвестицій. Залишається актуальним одне з найбільш дискусійних питань – фінансове забезпечення функціонування галузей економіки країни. Розвиток сучасної світової економіки неможливо уявити без інвестиційної діяльності. Україна не є винятком [1].

Україна – одна з держав Європи, яка має потенційні можливості для розвитку туристичної сфери. Вигідне географічне розташування, унікальні історико-культурні та природно-кліматичні ресурси мають велике значення для формування туристичної привабливості країни.

По-перше, в Україні є велика кількість історичних пам'яток архітектури та культури, у тому числі античної. Це такі міста, як Київ, Львів, Луцьк, Кам'янець-Подільський та Чернівці.

По-друге, країна багата на привабливі природні ландшафти. Зокрема, це гірські території Карпат, морські прибережні території Одеської, Миколаївської, Херсонської та Запорізької областей.

По-третє, велика кількість об'єктів пізнавального туризму, а саме музеїв, театрів, історико-архітектурних заповідників, палацово-паркові комплекси, старовинні замки та фортеці.

Туристичний бізнес упевнено прагне першості порівняно з іншими галузями. Сфера послуг і такі її складники, як готельний комплекс, туризм, рекреаційний бізнес, наука та наукове обслуговування, здатні зробити значний внесок у збільшення валового внутрішнього продукту за відносно малих капітальних витрат та коротких термінів окупності [3].

Зокрема, С. Захарчук зазначає, що «туристична галузь – це галузь, яка за порівняно невеликих витрат може дати значний прибуток, адже оборотність капіталу в цій галузі в чотири рази вища, ніж у середньому в інших галузях світового господарства, при цьому витрати на створення одного робочого місця в інфраструктурі туризму в 20 разів менші, ніж у промисловості» [5].

Певною мірою територія України з наявними туристичними ресурсами є привабливою для туристів, але це не є достатньою умовою для зростання загальної туристичної привабливості країни. Для цього потрібно оновлювати та формувати нову матеріально-технічну базу, споруджувати нові готельні комплекси, санітарно-курортні зони, проводити реконструкцію та модернізацію історичних пам'яток культури. Все це можливо за рахунок інвестицій у туристичну галузь, проте для збільшення загальної суми вкладень необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат.

Під поняттям «інвестиційний клімат» розуміють ступінь сприятливості ситуації, що складається у тій чи іншій країні, для ймовірного надходження інвестицій [6].

Для формування сприятливого інвестиційного клімату необхідно розробити певну інвестиційну політику. Економіка України перебуває у складній ситуації, яка зберігає тенденції до погіршення з 2014 р. внаслідок агресивної політики Російської Федерації, окупації Криму і військових операцій на сході країни. Питання забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в Україні залишається стратегічно важливим, адже від цього залежать соціально-економічний розвиток, ефективність залучення до міжнародного поділу праці та можливості модернізації національної економіки.

Перебіг сучасних політичних процесів переважно негативно впливає на інвестиційний клімат та міжнародну інвестиційну привабливість України. Причинами цього є низка проблем:

- негативний міжнародний імідж країни;
- значні диспропорції регіонального та галузевого розвитку;
- застарілість інфраструктури;
- податкове навантаження;
- низький рівень захисту інвесторів та ефективності законодавства з питань корпоративного управління.

Як було зазначено, у більшості країн світу, які активно займаються розвитком цієї сфери, частка її доходів у ВВП становить 25–45%, в Україні ж вона не переходить межу 2,3% (рис. 1). Аналізуючи графік, можна говорити, що протягом останніх п'яти років найбільша частка туристичної галузі у ВВП країни була в 2013 р. і становила саме 2,3%. Надалі ситуація погіршується, що є наслідком вищезазначених причин.

За даними Державного комітету статистики, загальна сума капітальних інвестицій в Україні становила 359 216,1 млн. грн. у 2016 р., що на 139 796,2 млн. грн. більше, ніж у 2014 р. (табл. 1). При цьому обсяг капітальних інвестицій у туристичну сферу становить 4 619,2 млн. грн., що свідчить про зростання їх обсягу на 720 млн. грн. порівняно з 2014 р. Тобто капітальні інвестиції, здійснені в туристичну галузь, становлять лише 1,29% загальних капітальних інвестицій в економіку країни.

Найвагоміша частка капітальних інвестицій у 2016 р. спрямована на тимчасове розміщення й організацію харчування, що становить 32%. На мистецтво, спорт, розваги та відпочинок припадає 21% капітальних інвестицій. На тимчасове розміщення туристів та на сферу діяльності закладів харчування спрямовано майже однакову кількість інвестицій, а саме 16% і 15% від загального обсягу відповідно. Своєю чергою, найменше інвестицій припадає на діяльність туристичних операторів та агентств – 1,06% від загального обсягу капітальних інвестицій. Проте за аналізований період частка, яка припадає на фінансування туристичних операторів

та агентств, зросла з 31,7 млн. грн. до 49 млн. грн., що свідчить про посилення їх діяльності на цьому ринку. Варто також зазначити, що протягом 2016 р. були відсутні капітальні вкладення у функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури.

Незважаючи на позитивну динаміку щодо зростання обсягів капітальних вкладень у туристичну сферу, Україна має низький рівень іміджу на світовому інвестиційному ринку. У більшості рейтингів вона посідає останні місця за інвестиційною привабливістю. Якщо поліпшити цю ситуацію, то, можливо, туристична сфера зможе посилити свої позиції в рейтингах та поліпшиться інвестування усіх галузей.

У розрізі цієї теми варто здійснити також аналіз динаміки туристичних потоків у країні (табл. 2). За даними Державної служби статистики, у 2016 р. Україну відвідало більше 13 млн. осіб, і з кожним роком кількість туристів, які відвідують нашу країну, зростає. При цьому зростає також кількість осіб, які виїжджають за кордон, у 2016 р. це 24 млн. Головною причиною обрання закордонного відпочинку є передусім те, що вартість послуг, що надаються в Україні, не відповідає їхній якості.

Лідерами країн, з яких прибули туристи до України в 2016 р., є Білорусь (84 361 особа), Російська Федерація (44 497 осіб), Туреччина

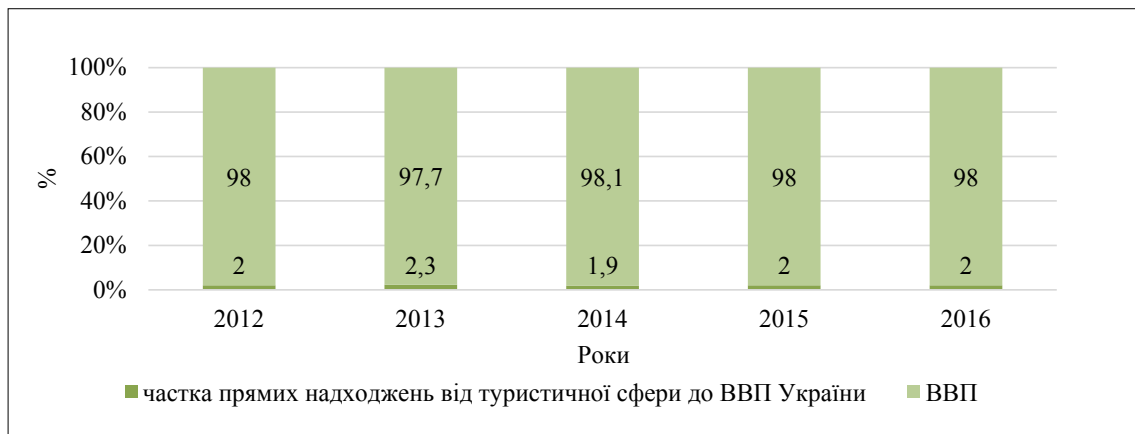

Рис. 1. Частка прямих надходжень від туристичної сфери до ВВП за 2012–2016 рр., % [2]

Таблиця 1
Структура та динаміка капітальних інвестицій у туристичну сферу за 2014–2016 рр., млн. грн. [4]

Показник	Роки		
	2014	2015	2016
Капітальні інвестиції (всього в Україні)	219419,9	273116,4	359216,1
Капітальні інвестиції у сферу туризму	3898,3	4704,6	4619,2
1. Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (усього), у тому числі	508,7	1044,3	969,9
– діяльність у сфері творчості, мистецтва та розваг	52,1	84,9	200,4
– функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури	41,3	124,7	0
– надання інших видів послуг	21,4	3,3	0
2. Діяльність у сфері спорту, організація відпочинку та розваг, у тому числі	393,9	831,4	644,6
– діяльність у сфері спорту	301,4	686,7	368,5
– організація відпочинку та розваг	92,5	144,7	276,1
3. Тимчасове розміщення й організація харчування	1482,0	1393,1	1477,9
4. Тимчасове розміщення, у тому числі	867,1	890,2	756,1
– діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення	798,5	814,8	697,6
– діяльність засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання	58,9	66,6	50,1
– інше	9,7	8,8	8,4
5. Діяльність із забезпечення стравами та напоями (у тому числі ресторанна справа)	614,9	502,9	721,7
6. Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана із цим діяльність	31,7	42,7	49,0

Таблиця 2

Туристичні потоки в 2014–2016 рр., осіб [4]

Рік	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності в Україні	У тому числі		
				іноземні туристи	туристи – громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2014	22437671	12711507	2425089	17070	2085273	322746
2015	23141646	12428286	2019576	15159	1647390	357027
2016	24668233	13333096	2549606	35071	2060974	453561

Таблиця 3

Колективні засоби розміщення протягом 2013–2016 рр. [4]

Рік	Кількість колективних засобів розміщення, од.,		Кількість місць, тис. од.,	
	у тому числі		у тому числі	
	готелів та аналогічних засобів розміщення	спеціалізованих засобів розміщення	у готелях та аналогічних засобах розміщення	у спеціалізованих засобах розміщення
2013	3582	2829	179,1	407,5
2014	2644	1928	135,5	270,5
2015	2478	1863	132,5	270,1
2016	2534	1722	135,9	239,7

(12 192 особи), Ізраїль (10 752 особи) та США (5 701 особа).

До складу туристичного сектору також варто віднести сукупність готелів та інших засобів розміщення, ресторанів, засобів транспорту, об'єктів громадського харчування, об'єктів і засобів розваг, об'єктів пізнавального, лікувального, оздоровчого, спортивного, релігійно-культурного, ділового й іншого призначення. Їх динаміку представлено в табл. 3.

Згідно з табл. 3, кількість колективних засобів розміщення туристів в Україні за аналізований період зменшується. Порівняно з 2013 р. готелів в Україні стало менше понад 1 000 одиниць. Основною причиною цього є політична та соціально-економічна ситуація в країні, що ускладнило фінансове становище готельних підприємств, які змушені були припинити свою діяльність.

З отриманих результатів можна зробити висновок про необхідність інвестування у цю галузь, а саме інвестування в такі підрозділи, як: мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення, діяльність закладів харчування (ресторанна справа), діяльність туристичних агентств та операторів.

Розвиток туристичної індустрії в країні протягом досліджуваного періоду можна охарактеризувати у цілому як позитивний.

До основних причин, що перешкоджають залученню іноземних інвестицій, належать: низький рівень довіри до влади, військові дії на сході країни, втручання органів державної влади в сектор приватного бізнесу, тіньова економіка, корупція, нестабільність політичної ситуації та сфери оподаткування. Проте найголовніша причина – відсутність стратегії економічного розвитку країни.

Уряд України повинен чітко визначити пріоритети інвестиційної діяльності суб'єктів туристичної індустрії, а для цього доцільно визначити інструменти та важелі державного регулювання, які він буде застосовувати. Передусім необхідно стимулювати фінансово-кредитні важелі, які будуть спрямовані на створення сприятливого кредитного середовища; фіскальні важелі, які будуть передбачати оптимальну кількість податків для підприємств рекреаційно-туристичного комплексу; соціально-психологічні важелі, які б формували імідж України як держави, сприятливої для рекреації та туризму.

Отже, інвестування в туристичну сферу має чимало переваг як для економіки країни, так і для самого інвестора:

- джерело валютних надходжень до національної економіки;
- поповнення дохідної частини бюджету за рахунок розширення податкової бази;
- збільшення споживчого попиту;
- створення нових робочих місць;
- розширення виробництва товарів та послуг, що збільшуються у результаті платоспроможного попиту туристів;
- зростають доходи населення, що працюють у туристичній сфері;
- швидкий термін окупності витрат.

Окрім того, розвиток туризму має й недоліки, що проявляються в тому, що він:

- впливає на ріст цін на місцеві товари та послуги, на земельні й інші види природних ресурсів і нерухомість;
- сприяє відтоку грошей за кордон через туристичний імпорт;
- викликає екологічні та соціальні проблеми;

– може нанести збитки розвитку інших галузей і т. д. [6].

Для вирішення цих проблем та для розвитку туристичної сфери необхідно стимулювати попит на туристичну продукцію, яка здебільшого хоча й дорого коштує, проте забезпечує країні високий прибуток, підвищує рівень зайнятості населення та збільшує конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

Крім того, необхідно поліпшити транспортну та готельну інфраструктуру країни. Україні слід поширювати свої туристичні послуги, проводячи рекламні кампанії за допомогою ЗМІ як на вітчизняному, так і на зарубіжному ринку. Невід'ємною частиною розвитку туристичної галузі є співпраця з міжнародними організаціями та підтримка зв'язків із міжнародними інвестиційними туристичними фондами.

Висновки. Туризм є інвестиційно привабливим видом економічної діяльності, що може зайняти одне з провідних місць в економіці України. Оцінивши світовий досвід у цій галузі, можна сказати, що в Україні достатньо можливостей для розвитку туристичної сфери.

Розглянувши питання, пов'язане з інвестиційним кліматом, який склався в країні, варто говорити про необхідність розроблення правильної та ефективної інвестиційної політики на рівні держави, яка буде спрямована на поліпшення умов та факторів, що впливають на динаміку інвестицій в економіку, зокрема в туристичну індустрію.

Частка від туристичної діяльності в загальній структурі ВВП України не перевищує 2,3%, тоді як у західній практиці ця межа становить 25–40%. Туристична галузь здатна приносити чималий прибуток. З іншого боку, вона потребує значних капіталовкладень, про що свідчать структура та динаміка капітальних інвестицій. Частка капітальних інвестицій у туристичну діяльність становить лише 1,3%, хоча й про-

слідковується позитивна динаміка залучення інвестицій як у туризм, так і в економіку країни загалом. Дослідження дає підстави зробити висновок про те, що обсяги залучених фінансових ресурсів у сферу надання туристично-рекреаційних послуг нині є недостатніми.

За даними Державної служби статистики, прослідковується позитивна тенденція туристичних потоків протягом аналізованого періоду, хоча кількість колективних засобів розміщення туристів в Україні зменшується.

Визначивши проблеми та переваги від розвитку туризму в Україні, можна сказати, що розвиток туристичної індустрії в країні протягом досліджуваного періоду можна охарактеризувати у цілому як позитивний, що має значні перспективи. Проте на рівні держави варто розробити збалансовану інвестиційну політику у цій сфері, яка буде спрямована на національні інтереси держави та на її інноваційний розвиток, що призведе до підвищення конкурентоспроможності України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. World economic forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.weforum.org>.
2. World tourism organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www2.unwto.org/en>.
3. Борщ Л.М. Інвестування: теорія і практика / Л.М. Борщ. – К. : Знання, 2005. – 470 с.
4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Захарчук С. Фінансово-економічні проблеми функціонування туристичної галузі / С. Захарчук // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 1(3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mbu.gov.ua>.
6. Коваленко Ю.О. Особливості розвитку міжнародного туризму як виду економічної діяльності / Ю.О. Коваленко // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2004. – Вип. 3–4. – С. 710–714.